

**STEFAN ZWEİG'İN “ACI DUYGULAR” ADLI ROMANINDA
ÖZYAŞAMÖYKÜSÜNDE İZLER
The Traces His Own Life Story in Stefan Zweig's Novel
Called “Bitter Feelings”**

Şenay KAYĞIN

Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
sekaygin@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada Stefan Zweig'in, özyaşamöyküsünden izler taşıdığı kanısında olduğumuz “Acı Duygular” romanını yorumlama denemesinde bulunulmuştur. Zweig'in sık kullandığı anlatım tekniklerinin ele aldığımız roman üzerindeki işlevi saptanmaya çalışılmış ve yazarın biyografi konusundaki ustalığına da değinilmiştir. Ayrıca Dünya ve Türk yazınının Zweig'a karşı tutumundan da söz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stefan Zweig, Acı duygular, Biyografi.

Abstract

In this study, we tried to interpret the Stefan Zweig's novel called bitter Feelings we are of the opinion that it carries traces from his own life story. In this novel, we took narration techniques used commonly by Zweig, we tried to detect the function on the novel, and we mentioned his mastery about biography. In addition, we mentioned the attitudes of the World and Turkish literature against Zeig.

Keywords: Stefan Zweig, Bitter Feelings, Biography.

GİRİŞ

I.Dünya Savaşı'nı ve II. Savaşı'nın ilk yıllarını yaşamış Yahudi asıllı Avusturyalı yazar Stefan Zweig (1881-1942) biyografî alanındaki çalışmaları başta olmak üzere yazın dünyasında yerini almıştır. *Dünya Fikir Mimarları (Baumeister der Welt): Üç Büyük Usta, Balzac, Dickens, Dostoyevski ve Fouché* adlı yapıtları onun biyografî yazarlığında önemli derecede yer tutar. Göğebakan'ın, Avusturya yazınının dünya yazınına armağan ettiği en önemli yazın adamlarından birisi olarak gördüğü Zweig, yine Göğebakan'a göre biyografînin önündeki engelleri ortadan kaldırmış yazınsal değerini olağanüstü boyutlara taşımaya başarmış bir yazardır¹. Ecevit'in bir 'Deneme Ustası'² olarak tanımladığı Zweig'in *Yıldızın*

¹ GÖĞEBAKAN, T. 2004: *Tarihsel Roman Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları, 77.

² ECEVİT, Y. 1992: *Kurmaca Bir Dünyadan*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 142.

Parladığı Anlar (Sternstunden der Menschheit) adlı tarihsel kişileri ve tarihsel olayları konu edinen yapıtı deneme konusundaki ustalığına da kanıtlar niteliktedir. *Yıldızın Parladığı Anlar*'da Zweig, Bizans'ın fethini ele alır. Fatih Sultan Mehmet'i anlatırken "...Zafer ihtirası ile tutuşan bu adam, dünyanın bir zamanlar ki başkentini ele geçirmek için ant içmiştir."³ şeklinde bir yorum yapar.

Stefan Zweig'in *Acı Duygular* romanının çözümlenmesi

Zweig'in özyaşamöyküsüne bir göz attığımızda özellikle Nasyonal Sosyalist İdeolojinin egemen olduğu dönemde çekmiş olduğu sıkıntılarla zorlukların etkisi altında kaldığını görürüz. Yazarın hümanist anlayışı sonucu 'taraf tutma' ilkesine olan bağlılığı ayrımcı değil, uzlaştırıcı olduğu yönde değerlendirilmiştir⁴. Büyük bir tutku ile bağlı olduğu barış, insancılık, Avrupa kültürü gibi önemli değerlerin yok edilmesi onun yaşamına son vermesiyle sonuçlanacak bir bunalıma girmesine neden olmuştur. Eşiyile birlikte Brezilya'da intihar etmeden önce bir mektup bırakır bu mektupta yaşamına son vermesinin nedenlerini dile getirir. "... Uzun yıllar oradan oraya dolaştıktan sonra, bende güç kuvvet kalmadı artık. Bu yüzden de, fikir çalışmalarını en büyük neşe kaynağı, kişi hürriyetini dünyanın en büyük nimeti sayan benim için vaktinde ve alnım açık olarak, bu hayata son vermek gerektiği düşüncesindeyim."⁵ Sürgünde olmasının verdiği psikolojik bunalım da onun bir türlü huzurlu bir ortam bulamamasının nedenlerinden birisidir. Nazilerin Yahudi soykırımından kaçarak hayatının son anına kadar Brezilya'da sürgünde yaşamıştır. Bu sürgün yıllarına denk gelen Zweig'in yaşadığı bir zaman kesitine de ışık tutan *Dünün Dünyası-Bir Avrupalının Anıları* (Die Welt von Gestern) adlı yapıtı ortaya çıkmıştır. Zweig'in anılarının anlatıldığı *Dünün Dünyası*; ancak yazarın ölümünden sonra yayımlanabilmiştir⁶. Biyografi yazmayı bir tutku haline getirmiş olan Zweig'in *Maria Stuart*'ı trajik bir tarihsel kişi olan İskoçya Kraliçesi'ni konu edinir.

Fransız yazınına karşı olan ilgisinde modern Fransız yazını hakkında sahip olduğu derin bilgisinin etkisi büyük olmuştur⁷. Zweig bu nedenle

³ ZWEIG, S. 1994: *Yıldızın Parladığı Anlar*, (çev. Burhan Arpad), Ankara: Türkiye İş Bankası kültür yayınları: Tisamat Basım Sanayii. 3.

⁴ ECEVİT, Y. 1992: 145.

⁵ ZWEIG, S. 1997: *Acı Duygular*, (çev. Hafize Topuzoğlu), 1.basım, Ankara: Yaba yayınları. 7.

⁶ ZWEIG, S. 1970: *Meistererzählungen*, Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH. 2.

⁷ BOCK, H. M. 2005: *Französische Kultur Im Berlin Der Weimarer Republik*,

yaşamı boyunca Fransa'ya karşı özel bir sempati duymuştur. Fransa'da yürürlüğe giren Milletler Cemiyetinin (Cooperation Intellectuelle) istatistiklerine göre Zweig, dünyanın en çok yabancı dile çevrilen yazarı olarak adının geçtiğini görmüş ve bu mutluluğu yaşamıştır⁸. Dünya yazınında olduğu kadar Türk yazınında da olumlu yönde eleştiriler almış ve birçok yapıtı Türkçeye kazandırılmıştır.

Yapmış olduğumuz tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda Zweig'in yazınsal anlamdaki niteliklerini *Acı Duygular*⁹ romanı üzerinde çalışarak somutlaştırma denemesine girebiliriz. *Acı Duygular*, duygu ve mantık arasında öteden beri yaşanan bir çatışmanın irdelendiği, kişilerin ruhsal çözümlmelerine son derece önem verilen bir yapıt olarak çıkmıştır okurun karşısına. Aynı zamanda, kırılan bir kalbin romana aktarılış biçiminin ele alındığı *Acı Duygular* yazarın ustalık eserleri arasında değerlendirilmiştir¹⁰. Zweig, *Acı Duygular*'la Gide ve Proust gibi modern yazına katkıda bulunmuştur¹¹.

Stefan Zweig *Acı Duygular* romanında sorumluluklarını yerine getirmek istemeyen tamamen yabancılaşmış, içine kapanık genç Roland'ın yaşamından bir kesit sunar. Roland karışık olan duygularına bir anlam verebilmek için kendisiyle sürekli yüzleşen bir birey konumunda ortaya çıkar. *Acı Duygular*'da Roland'ın karmakarışık duygularının tamamen ortaya çıkması ve harekete geçmesi ile bir ruhsal çözümlleme yapılmaya çalışılmıştır. Roman, birçok yazınsal özelliği bünyesinde barındırması nedeniyle Zweig'in popülaritesini de arttırmıştır¹². Babasının dayatmaları sonucu akademik ortama giren üniversite öğrencisi Ronald, yaratıcılık günlerini geçmişte bırakan Profesör X'in yarım kalmış çalışmasını tamamlaması için ona yardımcı olur.

Kultureller Austausch und diplomatische Beziehungen, Tübingen: Gunter Narr Verlag. 71.

⁸ ZWEIG, S. 1992: *Dünya Fikir Mimarları Üç Büyük Usta*, (çev. Dr. Ayda Yörükân), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisamat Basım Sanayii. XXII.

⁹ *Acı Duygular* adlı romanın aşağıdaki Türkçe çevirisi bu çalışmada birincil kaynak olarak temel alınmıştır. ZWEIG, S. 1997: *Acı Duygular*, (Çev. Hafize Topuzoğlu), Yaba Yayınları.

¹⁰ GELBER, M. H. 2007: *Stefan Zweig Reconsidered New Perspectives on His Literary and Biographical Writings*, Tübingen: Niemeyer, Walter de Gruyter GmbH & Co. KG. 175.

¹¹ RIEGER, E. 2013: *Stefan Zweig Biographie*, Hamburg, Severus Verlag. 202.

¹² BUCHINGER, S. 1998: *Schriftsteller und Literarischer Agent, Die Beziehungen zu seinen deutschsprachigen Verlegern (1901-1942)*, Frankfurt am Mein, Buchhändler Vereinigung. 67.

Yaşamış olduğu savaş dönemleri ve içinde bulunduğu zor şartlar yazarın psikolojik anlamda sarsılmasına neden olan en büyük etkenler olmuştur. Bu nedenle Zweig'ın yaşamına son vermesinin nedenlerinden biri olarak da Nasyonal Sosyalistlerin dünya düzenini değiştirmesi sonucu onun karamsarlığa düşmesi gösterilir. Hemen hemen bütün yapıtlarında Nasyonal Sosyalist dönemin oluşturduğu atmosferin betimlemelerini görmek olanaklıdır.

Bu coşkun ruhların hızı, dizginlenmeyen bir şiddet taşıyor. Birbirlerine vahşice saldırabiliyorlar. Onlara göre her şey geçerli. Ne olursa olsun: Haksızlık, cinayet, ahlaksızlık; açıklanmayacak giz mevcut değildir. Eskiden olduğu gibi kafeslerdeki vahşi hayvanlar örneği kızışmış ihtiraslar ortalığı sarıyor. Bu elli yıl süren, önüne geleni silip süpüren, engellenmesi olanaksız bir volkan Lavı'dır. Bu güç seli içinde kişinin sesi, pek nadir olarak duyulabiliyor. Birini bir diğeri deviriyor, herkes bir diğerdan çalmayı öğreniyor, birbirini geçmek için, alt etmek için, herkes, her şeye başvuruyor¹³.

Yörükân, Zweig'ın biyografisini yazdığı Heinrich von Kleist için söylediği, "Goethe gibi güçlü ve hayatın efendisi olan kişilerin yanında, bazen ölmeyi beceren ve ölümden, zamanı aşan bir şiir yaratabilen biri de bulunmalıdır."¹⁴ Şeklindeki sözlerin kendisi için de tekrarlanabileceği yönünde bir yorum yapmıştır. Kleist'da Zweig'dan önce bir bayan arkadaşıyla birlikte hayatına son vermiştir. Bu durumda Zweig'ın yapıtlarında ele aldığı kişilerin yaşamlarından öykünerek başta ölüm biçimi olmak üzere birçok şeyi yaşamında adapte ettiği yönünde bir sonuca ulaşılabilir. Bu durum romanlarında oluşturduğu kurmaca kişilerin karakteristik özelliklerine kadar yansımıştır. Aşağıdaki alıntıya bakıldığında *Acı Duygular*'daki Roland'ın hayranlık duyduğu kişiden çok fazla etkilenmiş olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu tekrarlar esnasında onun tonunu gelişigüzel taklit ederdim. Öylesine yitiyordum ki, sanki ben değil, o konuşuyordu. İnsan ancak bu kadar etki altında kalabilir. Ben, onun varlığının aynasından başka bir şey değildim¹⁵.

Zweig, yapıtlarında konu edindiği kişilerin karşısına zıt karakterde

¹³ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 21.

¹⁴ ZWEIG, S. 1992: XXIII

¹⁵ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 52.

birini koyma geleneğini *Acı Duygular* romanında da sürdürmüştür. *Acı Duygular*'daki başkişi Roland, olduğundan tamamen farklı görünen zıt bir kişi görüntüsü sergiler.

Aile dizgininden henüz kurtulmuş bir taşralı genç olan ben, eski yasaklardan ısrarla kurtulmaya uğraşıyor, olabildiği kadar erkek görünmeye çalışıyordum. Herhangi bir öğrenci toplantısına katıldığım zamanlar, doğası gereği mahcup biri olmama rağmen, elimden geldiği kadar aykırı ve düşkün bir adamı andırmaya uğraşıyordum¹⁶.

Zweig'in trajik yaşamının izleri ele aldığı kişilerin biyografilerinde de hissedilir. Başka bir deyişle Zweig, tıpkı kendisi gibi trajik yaşantıları olan kişileri kaleme almıştır. Gögebakan, Zweig'in yapıtlarının çoğunda acı çeken, yenilgilere uğramış kişilere karşı çok olumlu, gücü tek ve her şeyin üzerinde görenlere karşı ise olumsuz bir anlatım tutumu takınıldığının saptamasını yapmıştır¹⁷. Biyografi konusunda olduğu kadar başarılı olmasa da şairliği ile de tanınır Zweig. Trajik yaşantılar, acı, hırs gibi konuları ele aldığı ilk şiirlerinden oluşan "*Silbernen Saiten*" daha on dokuz yaşında iken 1901'de yayınlanır. Örnek aldığı şairler ise Hofmannsthal, Loris, Rilke gibi çağdaşlarıdır¹⁸.

Zweig'in bazı eleştirmenler tarafından bir psikolog olarak nitelendirilmesi biyografik yapıtlarındaki psikolojik betimlemelerin üstlendiği işlevi net bir şekilde ortaya koyması açısından önemli görülür¹⁹. Yapıtlarında roman kahramanlarının iç dünyasını irdelemesi psikolojik betimlemelere ağırlık vermesi onun Freud'la olan dostluğuna da bağlanabilir. Freud'la olan yakınlığı ve aynı zamanda bir felsefe doktoru olması kahramanlarının ruhsal dünyalarının derinliklerine inebilmesine olanak sağlar. Zweig ile ilgili bu saptamamızı Yörükân'ın "İnsan ruhunun derinliklerine inmede üstün başarı gösteren bu ada"²⁰ açıklaması kanıtlamaktadır. Zweig'in biyografilerini farklı kılan diğer biyografik çalışmalardan ayıran onun psikolojik-psikanalitik betimlemelerindeki başarısıdır. Yazar, Tanrısal bir anlatıcı konumuyla roman kişilerinin bilinçaltını okur.

¹⁶ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 14.

¹⁷ GÖĞEBAKAN, T. 2004: 178-179.

¹⁸ DUROCHER, I. 2004: *Verhängnisvolle Begegnungen-Verschiedene Ausdrucksformen der Leidenschaft in ausgesuchten Novellen von Stefan Zweig*, München: Grin Verlag GmbH. 12.

¹⁹ GÖĞEBAKAN, T. 2004: 180-181.

²⁰ ZWEIG, S. 1992: XI.

Ne tuhaf! Diye düşünüyorum. En gizli ihtiyaçlarımı bile seziyor. Nasıl olurda beni anlayan o insana ezilmeme, berbat olmama göz yumarda bir yabancı olan bu kadın dertlerimi bilir, onları hafifletmek için çareler bulur. Kendisine, arzu ettiği gibi hareket edeceğimi söyledim ve minnet dolu bakışlarını ona doğru çevirince yepyeni bir yüz ile karşılaştım: eskiden neşe ve alaylarıyla bir çapkını andıran yüzü şimdi merhamet ve şefkat çizgileriyle bezenmişti. Bu ana kadar onu bu derece ciddi görmemiştim. Acaba o bana niçin aynı ilgiyi göstermiyor?²¹

Zweig'in yapıtlarında konu edindiği kişiler fiziksel ve ruhsal olarak bir bunalım yaşamış karışık duygular içindedirler. *Acı duygular* romanında sözünü ettiğimiz karışık duyguları olan kişilerin başında Roland gelir. Roland hırs, tutku, ihtiras gibi duyguları yoğun yaşayan bir gençtir. Bu nedenle ilk dinlediği gün hocası Profesör X'in coşkulu konuşmasından etkilenir.

Her insani varlık ancak endişeli ve hazin hamlelerle kendini gösterir. Espri denen güç kandan fışkırır; her düşüncenin oluşumu ihtirastır; ihtirasın kaynağını ise heyecan oluşturur. Bunun için Shakespeare ve çevresindekileri herkesten üstün tutarım²².

Yapıtlarının büyük bir çoğunluğunu biyografi türünde yazmış olan Zweig bu alan sayesinde başarısını zirveye taşımıştır. Onun biyografi alanındaki başarısındaki önemli etkenlerden biri olarak güçlü bir empati yeteneğine sahip olması gösterilir²³. Yazarın, farklı kişilerin biyografisini yazarken büyük bir başarı elde etmesi ve başkasının acısını kendi içerisinde hissetmesi aynı zamanda başkası ile acı çekme yeteneğine sahip olduğu ile ilişkilendirilir. Bu bağlamda 'Compassion' sözcüğü bir acıma duygusu; bizi başkalarının acıları karşısında duyarlı kılan, onlarla birlikte acı çekmemize yol açan bir anlamı karşılamaktadır²⁴. Aynı zamanda Stefan Zweig'in bütün acı çeken kişileri olağanüstü bir anlatım gücüyle aktarması anlatım tekniklerine de yansımıştır.

Yazarın yapıtlarında adeta bir Leitmotif işlevi gören acı, tutku ve hırs gibi duygusal yoğunluğu ağır basan kavramlar çok sık geçer. Bu nedenle

²¹ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 75.

²² ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 23.

²³ ZWEIG, S. 1992: XVIII.

²⁴ ZWEIG, S. 1992: XIX.

*Acı duygular*da sık kullanılan bu gibi ifadeler yazarın bilinçli seçimi olarak görülebilir.

Üzerime sevgiyle eğildi ve sözleriyle, elleriyle beni okşadı. Nihayet bana acıyan, dertlerimi anlayan bir ruh mevcuttu. Şimdi ben adeta bir anne şefkati duyuyor, yumuşak bir kadın eliyle okşanıyordum. Belki çoktan beri bundan mahrum kalmıştım. Şimdi biracı perdesi arkasından bana merhamet dolu bir sempatiyle ilgi gösteren bir kadının yanı başında elemin şehvetini tadıyorum²⁵.

Onun kullandığı çeşitli diller betimlemelerinde yer verdiği mecaz, teşpih, istiare sembolik anlatım gibi benzetmeler anlatım tekniklerini de son derece ustaca yansıtmıştır²⁶. Roman sanatlarını da büyük bir ustalıklarla kullanmıştır Zweig, yapıtlarında uzun ve ayrıntılı betimlemeler göze çarpar. Profesör'le ilgili kesitlerde bu tür betimlemelerle sık karşılaşılır. Aşağıda alıntıladığımız betimlemede anlatıcı; profesörün yüzünü anlatabilmek için oldukça titiz bir gözlem yaparak ayrıntılara yer vermiştir.

Baş bir Romalı başı, mermer gibi kubbeli bir alın. Alnın üst yanında birkaç beyaz saç zülfü. Açıkça bir ataklık espi ifadesi taşıyan üst yana karşı yüzün alt bölümü, yani gözlerden aşağısı, yuvarlak çene ve bazen tebessüme bazen de endişeye meyilli asabi dudaklarıyla daha çok bir kadın yüzü ifadesi taşımaktaydı. Alnın erkek güzelliği, yumuşak yanakların ve endişeli dudakların etkisiyle, değerini yitirmekteydi. Uzaktan görkemli, güçlü görünen bu yüz, yakından bakılınca yerini yapmacık bir sertliğe bıraktığı duygusu vermekteydi. Vücutta da yüzdeki ikilik sezilmekteydi²⁷.

SONUÇ

Yapıtlarında özyaşamöyküsünün izlerini sıkça gördüğümüz Zweig, aynı zamanda örnek aldığı kişilerin yaşamlarının izini de sürmüştür. Böylece *Acı duygular* romanında yaptığımız saptamalarla böyle bir yargıya varabiliriz. Yoğun yaşadığı sürgünde tamamladığı yaşamında olduğu gibi yapıtlarında acı, tutku ve hırs gibi motifler hep ön planda olmuştur. Zweig'in özyaşamöyküsü bu bağlamda yapıtlarının başarısında etkin bir rol

²⁵ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 73.

²⁶ ZWEIG, S. 1992: XXI.

²⁷ ZWEIG, S. 1997: (Topuzoğlu), 24.

oynamıştır. Psikolojik betimlemeler ve kullandığı tekniklerle roman kahramanlarının bilinçaltını okuyabilmiş ve bu alandaki başarısını kanıtlamıştır. Yapıtlarında sıkça karşılaştığımız ‘Avrupa kültürü’ gibi değerler Zweig’in yazınında her zaman yer alan değerler arasında olmuştur.

Stefan Zweig, Avusturya yazınına hümanist duruşu ve biyografi alanındaki yapıtlarıyla damgasını vurmuştur. Psikolojik ve psikanalitik yönü ağır basan betimlemeleri ise bu başarısını artırmıştır. Zweig’in bu betimlemeleri biyografilerindeki tek düzeliği azaltmış ve yapıtlarına ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

KAYNAKLAR

- BOCK, H. M. 2005: **Französische Kultur Im Berlin Der Weimarer Republik, Kultureller Austausch und diplomatische Beziehungen**, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- BUCHINGER, S. 1998: **Schriftsteller und Literarischer Agent, Die Beziehungen zu seinen deutschsprachigen Verlegern (1901-1942)**, Frankfurt am Mein, Buchhändler Vereinigung.
- DUROCHER, I. 2004: **Verhängnisvolle Begegnungen-Verschiedene Ausdruckformen der Leidenschaft in ausgesuchten Novellen von Stefan Zweig**, München: Grin Verlag GmbH.
- ECEVIT, Y. 1992: **Kurmaca Bir Dünyadan**, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- GELBER, M. H. 2007: **Stefan Zweig Reconsidered New Perspectives on His Literary and Biographical Writings**, Tübingen: Niemeyer, Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
- GÖĞEBAKAN, T. 2004: **Tarihsel Roman Üzerine**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- RIEGER, E. 2013: **Stefan Zweig Biographie**, Hamburg, Severus Verlag.
- ZWEIG, S. 1970: **Meistererzählungen**, Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH.
- ZWEIG, S. 1992: **Dünya Fikir Mimarları Üç Büyük Usta**, (çev. Dr. Ayda Yörükân), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisamat Basım Sanayii.
- ZWEIG, S. 1994: **Yıldızın Parladığı Anlar**, (çev. Burhan Arpad), Ankara: Türkiye İş Bankası kültür yayınları: Tisamat Basım Sanayii.
- ZWEIG, S. 1997: **Acı Duygular**, (çev. Hafize Topuzoğlu), 1.basım, Ankara: Yaba yayınları.